ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

Priority Needs for Developing Risk Management Based on the Four Iddhipāda Principles of School Administrators Under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 2

จงจิตต์ กลางวงษ์[1],
สัมฤทธิ์ กางเพ็ง[2] และ พระครูปลัดบุญช่วย โชติวังโส[3]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น[1,2,3]
Jongjit Klangwong[1],
Samrit Kangpheng[2] and PhrakhrupaladBoonchuay Chotivungso[3]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus[1,2,3]
Corresponding Author, Email: pui12778@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 และ 2) เสนอแนวทางพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นงานวิจัยในรูปแบบระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ได้แก่วิจัยเชิงปริมาณในการตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง 419 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน ที่ได้จากการเลือกแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 อยู่ในระดับที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ โดยอาศัยการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างสภาพปัจจุบันซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง กับสภาพที่พึงประสงค์ซึ่งอยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการพัฒนาอย่างชัดเจน ทั้งนี้ เมื่อจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น พบว่า ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบมีความจำเป็นเร่งด่วนสูงสุด รองลงมาคือด้านการปฏิบัติงาน ด้านการเงิน และด้านกลยุทธ์ตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนา ได้แก่ 1) ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส ส่งเสริมการปฏิบัติอย่างสมัครใจ และยึดหลักความเป็นธรรมในการกำกับดูแล

---

* ได้รับบทความ: 5 กุมภาพันธ์ 2569; แก้ไขบทความ: 20 มีนาคม 2569; ตอบรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2569
Received: 5 February 2026; Revised: 20 March 2026; Accepted: 30 March 2026 *pp.350-364*

2) ด้านการปฏิบัติงาน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ยกย่องผู้ปฏิบัติงานดี และพัฒนาทักษะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ 3) ด้านการเงิน บริหารงบประมาณอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ จัดทำรายงานอย่างสม่ำเสมอ ใช้ระบบบัญชีออนไลน์ และจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสม 4) ด้านกลยุทธ์ ดำเนินงานตามแผนอย่างเป็นระบบ ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ให้บุคลากรเข้าใจตรงกัน ติดตามและปรับปรุงแผนให้สอดคล้องกับบริบท เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารความเสี่ยงอย่างยั่งยืนในสถานศึกษา

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น; การบริหารความเสี่ยง; หลักอิทธิบาท 4

Abstract

This research aimed (1) to study the current condition of risk management based on the Four Iddhipāda principles of school administrators under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 2, and (2) to propose guidelines for improving such risk management. A mixed-methods approach was employed, using both quantitative and qualitative research methods. The instruments used were a questionnaire with a Cronbach's alpha reliability of 0.986 and an interview form. The sample consisted of 419 school directors and teachers, while the key informants were nine individuals selected through purposive sampling.

The research results were as follows:

1. The needs for developing risk management based on the Four Iddhipada principles were found to be at a significant level requiring improvement. This was determined through a comparative analysis between the current state, which was at a moderate level, and the desirable state, which was at a high level across all aspects, revealing a clear development gap. When prioritizing the needs, it was found that compliance with rules and regulations was the most urgently required area for development, followed by operational aspects, financial aspects, and strategic aspects, respectively.

2. The development guidelines are as follows: (1) Regulatory compliance: administrators should serve as good role models, uphold honesty and transparency, encourage voluntary compliance, and maintain fairness in supervision; (2) Operations: promote participation, provide opportunities for expressing opinions, recognize

exemplary performers, and develop skills to enhance efficiency; (3) Finance: manage budgets with transparency and accountability, prepare regular reports, use online accounting systems, and allocate budgets appropriately; (4) Strategy: implement plans systematically, communicate the vision clearly to ensure shared understanding, and monitor and adjust plans according to context to strengthen sustainable risk management in schools.

Keywords: PRIORITY NEEDS; Risk Management; Four Iddhipāda

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนามนุษย์และสังคมให้มีคุณภาพ ทั้งด้านความรู้ ความคิด คุณธรรม และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจึงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์รอบด้าน ควบคู่กับการบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกและสังคม ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งมุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เพื่อให้เกิดความคล่องตัว อิสระ และประสิทธิภาพในการบริหารงานใน 4 ด้าน ได้แก่ วิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันต้องเผชิญกับ “ความเสี่ยง” ที่อาจส่งผลกระทบต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก การบริหารความเสี่ยงจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถคาดการณ์ ป้องกัน และควบคุมเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ อันจะนำไปสู่การบริหารงานที่มีประสิทธิผล สนับสนุนการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ และสอดคล้องกับนโยบายและข้อกำหนดของภาครัฐ

ในการนี้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ “อิทธิบาท 4” อันประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการบริหารความเสี่ยงได้อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ ฉันทะช่วยสร้างความตระหนักและแรงจูงใจในการจัดการความเสี่ยง วิริยะเสริมสร้างความมุ่งมั่นและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน จิตตะช่วยให้เกิดความใส่ใจและความรับผิดชอบต่อกระบวนการบริหารความเสี่ยง ส่วนวิมังสาช่วยให้เกิดการวิเคราะห์ ประเมิน และปรับปรุงแนวทางการจัดการความเสี่ยงอย่างรอบคอบและเป็นระบบ แม้ว่าการบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาจะได้รับความสำคัญมากขึ้น แต่จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นเชิงระบบหรือเชิงเทคนิคของการบริหารความเสี่ยงเป็นหลัก ขณะที่การบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะอิทธิบาท 4 เข้ากับกระบวนการบริหารความเสี่ยงในบริบทสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังมีอยู่อย่างจำกัด และขาดรูปแบบหรือแนวทางที่ชัดเจนในการประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา อันจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานลดความเสี่ยงอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2
2. เพื่อเสนอแนวพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธีทางพุทธบริหารการศึกษา (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) และระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจำแนก จัดประเภทข้อมูล การตีความ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) และนำเสนอเป็นความเรียง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 141 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,322 คน รวมทั้งสิ้น 1,463 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 419 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา 103 คน และครูผู้สอน จำนวน 316 คน แล้วใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling)

2. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิดและปลายปิด ผู้วิจัยได้พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยเริ่มจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 จากนั้นกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ และพัฒนาแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยแบบตรวจสอบรายการ แบบมาตราส่วนประมาณค่า และแบบปลายเปิด จำนวน 1 ชุด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยขอหนังสืออนุญาตจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อนำไปขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ซึ่งได้แจ้งไปยังสถานศึกษาในสังกัดเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม จากนั้นผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามกลับครบทั้ง 419 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 และนำข้อมูลไปวิเคราะห์และแปรผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้แบบสอบถามที่ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ แล้วนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ตำแหน่ง และขนาดสถานศึกษา ด้วยการแจกแจงความถี่และร้อยละ ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยคำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ พร้อมทั้งวิเคราะห์ดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) จากแบบมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ท และแปลความหมายผลการวิเคราะห์ตามค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยรวมและรายด้าน ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

การบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			$PNI_{modified}$	ลำดับ
	($\bar{X}$)	S.D.	ระดับ	($\bar{X}$)	S.D.	ระดับ		
ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบตามหลักอิทธิบาท 4	2.70	0.24	ปานกลาง	3.99	0.26	มาก	0.48	1
ด้านการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4	2.98	0.26	ปานกลาง	4.03	0.26	มาก	0.35	2
ด้านการเงินตามหลักอิทธิบาท 4	3.00	0.25	ปานกลาง	3.97	0.26	มาก	0.32	3
ด้านกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4	3.01	0.26	ปานกลาง	3.97	0.24	มาก	0.32	4
โดยรวม	**2.92**	**0.26**	**ปานกลาง**	**3.99**	**0.26**	**มาก**	**0.37**	**-**

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.92, S.D. = 0.26) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4 ($\bar{X}$ = 3.01, S.D. = 0.26) รองลงมา คือ ด้านการเงินตามหลักอิทธิบาท 4 ($\bar{X}$ = 3.00, S.D. = 0.25) ด้านการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 ($\bar{X}$ = 2.98, S.D. = 0.26) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบตามหลักอิทธิบาท 4 ($\bar{X}$ = 2.70, S.D. = 0.24)

ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.26) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 ($\bar{X}$ = 4.03, S.D. = 0.26) รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบตามหลักอิทธิบาท 4 ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.26) ส่วนด้านการเงินตามหลักอิทธิบาท 4 และด้านกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4 มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X}$ = 3.97) โดยด้านการเงินมีค่า S.D. = 0.26 และด้านกลยุทธ์มีค่า S.D. = 0.24

เมื่อพิจารณาค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง หรือ $PNI_{modified}$ พบว่า โดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.37 โดยด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดและควรได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก คือ ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบตามหลักอิทธิบาท 4 ($PNI_{modified}$ = 0.48) รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 ($PNI_{modified}$ = 0.35) ด้านการเงินตามหลักอิทธิบาท 4 ($PNI_{modified}$ = 0.32) และด้านกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4 ($PNI_{modified}$ = 0.32) ตามลำดับ ทั้งนี้ แม้ด้านการเงินและด้านกลยุทธ์จะมีค่า $PNI_{modified}$ เท่ากัน แต่เมื่อพิจารณาตามลำดับในตาราง ด้านการเงินจัดอยู่ในลำดับที่ 3 และด้านกลยุทธ์อยู่ในลำดับที่ 4

ดังนั้น ลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา มีดังนี้ 1) ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบตามหลักอิทธิบาท 4 2) ด้านการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 3) ด้านการเงินตามหลักอิทธิบาท 4 และ 4) ด้านกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถสรุปได้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบตามหลักอิทธิบาท 4

ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักอิทธิบาท 4 มาเป็นแนวทางในการส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน โดยใช้หลักฉันทะเพื่อสร้างเจตคติที่ดีและความสมัครใจในการปฏิบัติราชการด้วยความรับผิดชอบ ใช้หลักวิริยะเพื่อส่งเสริมความเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่อย่างซื่อสัตย์ โปร่งใส และยึดมั่นในระเบียบแบบแผนของทางราชการ ใช้หลักจิตตะเพื่อสร้างความเอาใจใส่ รอบคอบ และตระหนักถึงผลกระทบจากการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นไปตามระเบียบ และใช้หลักวิมังสาเพื่อพิจารณาตรวจสอบ ติดตาม และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เป็นธรรม และเปิดโอกาสให้บุคลากรได้ปรับปรุงแก้ไขก่อนดำเนินการตามขั้นตอนทางวินัย

2. ด้านการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4

ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูและบุคลากรปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่น มีส่วนร่วม และพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักฉันทะในการสร้างแรงจูงใจ ความรักในงาน และความภาคภูมิใจในการปฏิบัติหน้าที่ ผ่านการชื่นชม ยกย่อง และให้กำลังใจ ใช้หลักวิริยะในการติดตาม ตรวจสอบ และผลักดันให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย ใช้หลักจิตตะในการเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และสะท้อนปัญหาจากการปฏิบัติงาน และใช้หลักวิมังสาในการนำข้อมูลจากการประเมินผลมาวิเคราะห์ เพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพและลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในสถานศึกษา

3. ด้านการเงินตามหลักอิทธิบาท 4

ผู้บริหารควรใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาระบบบริหารงบประมาณและการเงินให้มีความถูกต้อง โปร่งใส ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับภารกิจของสถานศึกษา โดยใช้หลักฉันทะเพื่อสร้างความตั้งใจจริงในการบริหารงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและสถานศึกษา ใช้หลักวิริยะในการ

จัดทำบัญชี รายงานผล และติดตามการใช้จ่ายงบประมาณอย่างสม่ำเสมอ ใช้หลักจิตตะในการตรวจสอบเอกสาร หลักฐาน และรายละเอียดทางการเงินอย่างรอบคอบ รวมทั้งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มความโปร่งใส และใช้หลักวิมังสาในการประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณร่วมกับคณะกรรมการหรือผู้เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงระบบการเงินให้มีประสิทธิภาพและลดความเสี่ยงด้านการทุจริตหรือความคลาดเคลื่อนทางการเงิน

4. ด้านกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4

ผู้บริหารควรมองการบริหารความเสี่ยงเชิงกลยุทธ์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา มิใช่เป็นเพียงภาระทางการบริหาร โดยใช้หลักฉันทะในการสร้างแรงบันดาลใจและความมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษา ใช้หลักวิริยะในการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ใช้หลักจิตตะในการสื่อสารวิสัยทัศน์ นโยบาย และเป้าหมายให้บุคลากรเข้าใจตรงกัน รวมทั้งติดตามปัจจัยเสี่ยงที่อาจส่งผลต่อการดำเนินงาน และใช้หลักวิมังสาในการวิเคราะห์ ทบทวน และปรับปรุงกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารความเสี่ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

โดยสรุป การบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มีสภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษายังมีความจำเป็นต้องพัฒนาการบริหารความเสี่ยงให้มีความเป็นระบบมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ซึ่งมีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา สามารถเป็นแนวทางในการเสริมสร้างแรงจูงใจ ความเพียร ความรับผิดชอบ และการใช้เหตุผลในการบริหารความเสี่ยงของผู้บริหารสถานศึกษาให้เกิดความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานศึกษามีการดำเนินงานด้านการบริหารความเสี่ยงอยู่แล้วในระดับหนึ่ง แต่การดำเนินงานยังอาจไม่เป็นระบบครบถ้วนทั้งด้านการปฏิบัติ

ตามกฎระเบียบ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการเงิน และด้านกลยุทธ์ โดยเฉพาะการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เข้ากับกระบวนการบริหารความเสี่ยงยังไม่ปรากฏชัดเจนในเชิงปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่เน้นความพอใจในงาน ความเพียร ความเอาใจใส่ และการพิจารณาไตร่ตรอง อันเป็นฐานสำคัญของการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564))

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4 มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และแผนการดำเนินงานเพื่อรองรับความเสี่ยงในระดับหนึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารความเสี่ยงเชิงองค์กรที่เน้นให้การบริหารความเสี่ยงเชื่อมโยงกับกลยุทธ์และผลการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถคาดการณ์ ป้องกัน และตอบสนองต่อความไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (COSO, 2017) อย่างไรก็ตาม แม้ด้านกลยุทธ์จะมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่ยังอยู่ในระดับปานกลาง จึงสะท้อนว่าสถานศึกษายังจำเป็นต้องพัฒนาการวิเคราะห์ความเสี่ยงเชิงกลยุทธ์ การกำหนดมาตรการรองรับ และการติดตามประเมินผลให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น

ส่วนด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบตามหลักอิทธิบาท 4 มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ และแนวปฏิบัติของทางราชการยังเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการบริหารสถานศึกษาต้องเกี่ยวข้องกับกฎ ระเบียบ และแนวทางปฏิบัติหลายด้าน เช่น งานบุคคล งานงบประมาณ งานพัสดุ งานวิชาการ และงานบริหารทั่วไป หากขาดระบบกำกับ ติดตาม และตรวจสอบที่ชัดเจน ย่อมก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านความถูกต้อง โปร่งใส และความน่าเชื่อถือของสถานศึกษาได้ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งให้สถานศึกษาสามารถระบุ วิเคราะห์ ประเมิน และจัดการความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้

2. สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความคาดหวังให้การบริหารความเสี่ยงในสถานศึกษามีระบบที่ชัดเจน โปร่งใส และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงมากขึ้น โดยเฉพาะการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานมีทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรมควบคู่กัน

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในสภาพที่พึงประสงค์ คือ ด้านการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการปฏิบัติงานเป็นภารกิจหลักที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการบริหารสถานศึกษาโดยตรง ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ มีความเพียร มีความรับผิดชอบ และมีการวิเคราะห์ปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ หลักฉันทะช่วยสร้างแรงจูงใจและความรักในงาน หลักวิริยะช่วยส่งเสริมความพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ หลักจิตตะช่วยให้เกิดความเอาใจใส่และ

รับผิดชอบต่องาน และหลักวิมังสาช่วยให้เกิดการคิดวิเคราะห์ ตรวจสอบ และปรับปรุงการทำงานอย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของอิทธิบาท 4 ที่เป็นธรรมอันนำไปสู่ความสำเร็จของการปฏิบัติงาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564))

นอกจากนี้ การที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากยังสะท้อนให้เห็นว่า สถานศึกษาต้องการระบบบริหารความเสี่ยงที่สามารถเชื่อมโยงกับการบริหารงานประจำ การกำกับติดตาม และการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารความเสี่ยงเชิงองค์กรที่เห็นว่าการบริหารความเสี่ยงไม่ควรแยกออกจากกระบวนการบริหาร แต่ควรบูรณาการเข้ากับกลยุทธ์ การดำเนินงาน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน (COSO, 2017)

3. ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4

ผลการวิจัยพบว่า ด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด คือ ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบตามหลักอิทธิบาท 4 รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านการเงินตามหลักอิทธิบาท 4 และด้านกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4 ตามลำดับ ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติตามกฎระเบียบเป็นประเด็นสำคัญและเร่งด่วนที่สุดในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงของสถานศึกษา เนื่องจากเป็นฐานของความถูกต้อง ความโปร่งใส และความน่าเชื่อถือในการบริหารงาน

การที่ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบมีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด อาจเนื่องมาจากสภาพปัจจุบันมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก จึงทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนาสูง สะท้อนว่าสถานศึกษาควรพัฒนาระบบกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติให้แก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยการนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้สามารถช่วยเสริมมิติด้านคุณธรรมในการบริหารความเสี่ยง กล่าวคือ ใช้ฉันทะเพื่อสร้างความเต็มใจในการปฏิบัติตามระเบียบ ใช้วิริยะเพื่อส่งเสริมความเพียรในการปฏิบัติงานอย่างถูกต้อง ใช้จิตตะเพื่อสร้างความรอบคอบและความรับผิดชอบ และใช้วิมังสาเพื่อพิจารณาตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและเป็นธรรม

ด้านการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท 4 มีค่าความต้องการจำเป็นเป็นลำดับที่สอง แสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาควรพัฒนาระบบการทำงานให้มีความชัดเจนมากขึ้น ทั้งในด้านการวางแผน การมอบหมายงาน การติดตามงาน การประเมินผล และการนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงงาน สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารความเสี่ยงที่เน้นกระบวนการระบุความเสี่ยง วิเคราะห์ความเสี่ยง ประเมินความเสี่ยง และจัดการความเสี่ยงอย่างเป็นระบบ เพื่อควบคุมผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อองค์กร

ส่วนด้านการเงินและด้านกลยุทธ์มีค่าความต้องการจำเป็นเท่ากัน แสดงให้เห็นว่าทั้งสองด้านยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาการบริหารความเสี่ยง แม้มีความเร่งด่วนน้อยกว่าสองด้านแรก ด้านการเงินควรเน้นความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการจัดเก็บข้อมูลทางการเงิน ส่วนด้านกลยุทธ์ควรเน้นการวิเคราะห์บริบท การคาดการณ์ความเสี่ยง และการปรับแผนให้สอดคล้องกับ

สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ COSO ที่มองว่าความเสี่ยงควรถูกเชื่อมโยงกับกลยุทธ์ ผลการดำเนินงาน และการกำกับดูแลองค์กร (COSO, 2017)

4. แนวทางการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 จากข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า การนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการบริหารความเสี่ยงของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถช่วยเสริมสร้างการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และมีคุณธรรม โดยหลักฉันทะช่วยให้ผู้บริหารและบุคลากรมีความรัก ความพอใจ และความเต็มใจในการปฏิบัติงาน หลักวิริยะช่วยเสริมสร้างความเพียร ความพยายาม และความต่อเนื่องในการดำเนินงาน หลักจิตตะช่วยให้เกิดความเอาใจใส่ รอบคอบ และรับผิดชอบต่องาน ส่วนหลักวิมังสาช่วยให้เกิดการคิดวิเคราะห์ ตรวจสอบ และปรับปรุงงานด้วยเหตุผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2564)

ในด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ผู้บริหารควรใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในความถูกต้อง โปร่งใส และเป็นธรรม โดยเฉพาะการใช้วิมังสาในการพิจารณาปัญหาอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจ เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการใช้อำนาจโดยขาดเหตุผล และส่งเสริมให้บุคลากรมีโอกาสปรับปรุงตนเองก่อนดำเนินการตามขั้นตอนทางวินัย

ในด้านการปฏิบัติงาน ผู้บริหารควรใช้ฉันทะในการสร้างแรงจูงใจ ใช้วิริยะในการติดตามงานอย่างต่อเนื่อง ใช้จิตตะในการรับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วม และใช้วิมังสาในการนำข้อมูลจากการประเมินผลมาปรับปรุงกระบวนการทำงาน แนวทางดังกล่าวทำให้การบริหารความเสี่ยงไม่ใช่หน้าที่ของผู้บริหารเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นภารกิจร่วมกันของทุกฝ่ายในสถานศึกษา

ในด้านการเงิน ผู้บริหารควรนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อสร้างระบบบริหารงบประมาณที่ถูกต้อง โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยเฉพาะการใช้จิตตะในการตรวจสอบเอกสารและหลักฐานทางการเงินอย่างละเอียดรอบคอบ และใช้วิมังสาในการประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณร่วมกับคณะกรรมการหรือผู้เกี่ยวข้อง เพื่อป้องกันความเสี่ยงด้านความผิดพลาด การใช้จ่ายไม่ตรงวัตถุประสงค์ และการขาดความเชื่อมั่นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในด้านกลยุทธ์ ผู้บริหารควรมองการบริหารความเสี่ยงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา มิใช่เป็นภาระทางการบริหาร โดยใช้ฉันทะเป็นพลังในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ ใช้วิริยะในการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง ใช้จิตตะในการสื่อสารเป้าหมายให้บุคลากรเข้าใจตรงกัน และใช้วิมังสาในการทบทวน วิเคราะห์ และปรับปรุงกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

โดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางที่สามารถเชื่อมโยงมิติด้านการบริหารจัดการกับมิติด้านคุณธรรมได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการพัฒนาด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบซึ่งมีความต้องการจำเป็นสูงสุด หากผู้บริหารสามารถนำหลักฉันทะ วิริยะ

จิตตะ และวิมังสาไปใช้ในการบริหารความเสี่ยงอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้สถานศึกษามีการบริหารงานที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ ลดโอกาสเกิดความผิดพลาด และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดนโยบายการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 โดยจัดทำกรอบแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารทั้งด้านความคิด ทัศนคติ คุณธรรม และการบริหารงานตามหลักฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความชัดเจนและสามารถประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรส่งเสริมให้สถานศึกษาบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับกระบวนการบริหารความเสี่ยง โดยกำหนดให้โรงเรียนมีการวิเคราะห์ความเสี่ยงอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการเงิน และด้านกลยุทธ์ พร้อมทั้งนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการกำหนดมาตรการป้องกัน แก้ไข ติดตาม และประเมินผล เพื่อให้การบริหารสถานศึกษามีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และลดโอกาสการเกิดความเสี่ยงในทุกมิติ

1.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและบุคลากร โดยจัดกิจกรรมอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และการพัฒนาทักษะเชิงปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 รวมทั้งสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันด้วยความสมัครใจ ความเพียร ความรับผิดชอบ และการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษา โดยออกแบบหลักสูตรที่เน้นการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ให้สอดคล้องกับบริบทจริงของสถานศึกษา เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของผู้บริหารให้มีความชัดเจน เป็นระบบ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

2.2 สถานศึกษาควรจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติในการบริหารความเสี่ยงเชิงพุทธธรรม โดยกำหนดแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารความเสี่ยง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการเงิน และด้านกลยุทธ์ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถนำไปใช้ในการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

1.3 สถานศึกษาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการปรับปรุงระบบบริหารความเสี่ยง โดยจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการสร้างทีมงานภายในสถานศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา กำหนดมาตรการป้องกันความเสี่ยง และติดตามผลการดำเนินงาน อันจะช่วยให้บุคลากรเห็นคุณค่า มีแรงจูงใจ และเกิดความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาสถานศึกษา

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาผลลัพธ์เชิงประจักษ์หลังการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษา โดยติดตามผลการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้จริงในโรงเรียน เพื่อประเมินประสิทธิผลต่อคุณภาพการบริหารความเสี่ยง คุณภาพการบริหารสถานศึกษา และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

3.2 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังเขตพื้นที่การศึกษาอื่นหรือสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างด้านบริบท ทรัพยากร รูปแบบการบริหาร และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งจะช่วยให้ข้อเสนอเชิงนโยบายมีความครอบคลุมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กว้างขวางมากขึ้น

3.3 ควรศึกษาปัจจัยเชิงจิตวิทยาและวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เช่น แรงจูงใจในการทำงาน ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม การมีส่วนร่วมของบุคลากร และบรรยากาศองค์กร เพื่อให้เข้าใจปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคต่อการนำหลักธรรมไปใช้ในการบริหารความเสี่ยงอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การกำหนดมาตรการส่งเสริมที่เหมาะสมและยั่งยืนในอนาคต.

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารความเสี่ยงตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. โรงพิมพ์พริกหวานกราฟฟิค.

ฐิติมา ระสอน. (2564). “การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2”. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

นิอามาน บินนิมุ. (2565). การบริหารความเสี่ยงของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูในอำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานราธิวาส เขต 2. (สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ปนัดดา แก้วศรี. (2560). แนวทางการบริหารความเสี่ยงด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

พระครูวินัยธรวรวุฒิ เตชธมฺโม และคณะ. (2566). การวิจัยแบบผสมผสานวิธีทางพุทธบริหารการศึกษา. วารสารครุศาสตร์ปัญญา, 2(2), 60–76.

พระใบฎีกาวีระยุทธ ไชยบุญ. (2564). การบริหารความเสี่ยงทางการศึกษาในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2564). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม: อิทธิบาท 4. มูลนิธิ 84000.

วิวัฒน์ ตู้จำนงค์. (2560). รูปแบบการบริหารความเสี่ยงของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

สรณ์สิริ ศรีชาทุม. (2564). การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน สังกัดศึกษาธิการจังหวัดหนองบัวลำภู. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี. (2567). แผนบริหารความเสี่ยง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาลพบุรี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). แผนบริหารจัดการความเสี่ยง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. กระทรวงศึกษาธิการ.

Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. (2017). Enterprise risk management: Integrating with strategy and performance. COSO.

Horton, B. (2012). “Can education and training decision making be improved using a risk management decision-making framework”. SBS HDR

Student Conference, University of Wollongong.